

SZEMLE

A. M. KONYEV

KRASZNAJA GVARGYIJA NA ZASCSITYE OKTJABRJA

(*Nauka, Moszkva, 1978. 222. o.*)

A. M. Konyev könyve, amely a *Vörös Gárda Október védelmében* folytatott harcairól szól, csak egy a sok hasonló témájú eddig megjelent kiadvány közül. A szerző maga is több tucat könyvet, tanulmányt, visszaemlékezést és cikket sorol fel, amelyek a Vörös Gárda történetének szentelték mondanivalójukat. Ezek között megtalálhatók összefoglaló munkák, s olyanok is, amelyek Szovjet-Oroszország egy-egy területén kísérik végig a Vörös Gárda tevékenységét.

A szerző azonban utal arra, hogy e viszonylag sokrétű feldolgozó munkákat is is figyelembe véve, az alapos, elmélyült levéltári kutatások eredményeként, meg mindig van értékes mondanivaló a témában. A szóban forgó kiadvány nem kíván az eddig megjelent munkák szintézise lenni, hanem a Vörös Gárda történetének azon csomópontjait veszi vizsgálat alá, amelyekről a szerző megítélése szerint az eddigi munkák nem adnak teljes képet, ugyanakkor döntő fontosságúak voltak e szervezet tevékenységében. Erre utalnak a könyv fejezetei is. Az *első fejezet* a Vörös Gárda megerősítésére tett intézkedéseket tárgyalja az októberi forradalom győzelme utáni időszakban. A *második fejezetben* a szerző azokat a harcokat tekinti át, amelyeket a Vörös Gárda az első ellenforradalmi lázadások leverése érdekében vívott. A *harmadik fejezet* arról szól, hogy milyen tevékenységet fejtett ki a Vörös Gárda a kenyérért vívott harcban, amelynek az volt a célja, hogy megmentse Szovjet-Oroszországot az éhínségtől. És végül a *negyedik fejezetben* a szerző a Vörös Gárdáról, mint a Munkás-Paraszt Vörös Hadsereg elődjéről szól, megmutatja azt

a szoros kapcsolatot, amely a munkáshatalom e két fegyveres szerve között volt.

A fejezetek címeiből kiderül, hogy A. M. Konyev a Vörös Gárda történetének csak az októberi forradalom utáni időszakával foglalkozik, addig az időpontig, amikor a reguláris Vörös Hadsereg létrejön és megerősödik.

Az októberi forradalom győzelme után — mutat rá a szerző — a párt új feladatokat állított a Vörös Gárda elé. E feladatok közé tartozott többek között a régi uralkodó osztály lefegyverzése, az ellenforradalmi lázadások és összeesküvések felszámolása, a forradalmi rend biztosítása a városokban, vidéken és a vasútnál, az államilag fontos objektumok, raktárak, üzemek védelme stb. E feladatok gyakorlatilag rendőri és állambiztonsági funkciók elvégzését jelentették. Ezek katonai, politikai jelentősége megkövetelte, hogy a Vörös Gárdát mennyiségiileg megerősítsék és továbbra is biztosítsák annak szigorú proletár jellegét.

A szerző közli azt az adatot, hogy a Vörös Gárda létszáma 1917 végétől 1918 februárjáig a jelentősebb forradalmi központokban az október előtti létszámhoz viszonyítva 3,5—4-szeresére emelkedett. Ez természetesen új osztagok szervezését is jelentette. Az állományt továbbra is szigorúan osztályalapon egészítették ki, csak a legöntudatosabb élenjáró munkásokból és szegényparasztokból vettek fel tagokat. Jelentős volt a Vörös Gárda tagjai között a párttagok aránya, egyes helyeken elérte a létszám 50 százalékát. A parancsnoki karban ez az arány még magasabb volt. Igen magas volt az ifjúság részvétele. A forradalom szempontjából

fontos helyeken a létszám 30—70 százalékát adták. Elismeréssel szól a szerző a nők részvételéről a Vörös Gárda harcaiban.

Ismeretes, hogy a bolsevik párt és személyesen Lenin is nagy jelentőséget tulajdonított annak, hogy a forradalom védelmébe bekapcsolódjanak más nemzetek fiai is, akik mint hadifoglyok tartózkodtak a cári Oroszországban. A. M. Konyev részletesen szól a Vörös Gárdában harcolt internacionalistákról. Számunkra külön megdöbbentetés, hogy a kiemelkedő harcosok és vezetők között név szerint említi Garasin Rudolfot, Ligeti Károlyt, Münnich Ferencet, Kun Bélát, Szamuely Tibort, Varga Gyula Andrást, Karikás Frigyeszt és Faragó Dezsőt.

A Vörös Gárda szervezeti megerősítésével párhuzamosan külön gondot fordítottak az osztagok katonai kiképzésére. Lenin különösen fontosnak ítélte a parancsnokok katonai ismereteinek fejlesztését. A szerző részletesen foglalkozik a katonai kiképzés elveivel és gyakorlatával, amelyek a legszükségesebb tennivalók elsajátítását tűzték ki célul. Így pl. harcászatról a terepen, a lakott területen és a vasúti csomópontokon folyó harcok várható formáival foglalkoztak.

Amellett, hogy a Vörös Gárda harci feladatokat látott el, a lakosság körében igen aktív politikai munkát végzett. Különösen nagy szükség volt erre vidéken, azokban a körzetekben, amelyekben ellenforradalmi lázadások törtek ki. E politikai munka formáit, módszereit és eszközeit is részletesen tárgyalja a könyv.

A. M. Konyev sokoldalúan, nagyon konkrét adatokkal mutatja be azt a meghatározó szerepet, amelyet a Vörös Gárda az első ellenforradalmi felkelések szétzúzásában betöltött. E leírásból élénk társul az orosz munkásság és szegényparasztság heroizmusa, amellyel saját hatalmát, a világ első szocialista forradalmának vívmányait védelmezte.

Csakis ezzel a tudatos elszántsággal magyarázható, hogy a párt az első jelentős erejű ellenforradalmi felkelés — a Kerenszkij—Kornyilov-féle támadás — szétzúzására néhány nap alatt háromszoros túlerőt tud létrehozni a Vörös Gárda alakulataiból, amelyek maradéktalanul teljesítették kötelességüket. Hasonlóan rövid idő alatt és eredményesen számoltak fel a Vörös Gárda osztagai az ellenforradalmárok moszkvai felkelését is.

Különösen érdekfeszítően írja le A. M. Konyev a Vörös Gárda azon tevékenységét, amelynek során az ellenforradalom egyik veszélyes fészke, a régi hadsereg legfelsőbb főparancsnoksága került fel-

számolásra. Miután bizonyosságot nyert, hogy Dutov tábornok és törzse nem hajlandó magát alávetni a forradalmi központ parancsainak, a Népbiztosok Tanácsa leváltotta őt beosztásából, s helyére egy régi forradalmárt, Kirilenko zászlóst nevezte ki. A főparancsnokság azonban Pétervártól messze, Mogiljovban települt. Ahhoz, hogy a Népbiztosok Tanácsának e rendelkezése érvényre juthasson, a régi parancsnokságot fel kellett számolni, annál is inkább, mert az ott levő tábornokok és tisztek nyílt szervezkedésbe kezdtek a forradalom ellen. A feladat a Vörös Gárdára hárult, amely igen határozottan és energikusan csoportosította át erőit e feladatokra.

Ezen ellenforradalmi lázadásokkal szinte egyidőben kezdődött meg a fehér tábornokok és atamánok szervezkedése az ország más vidékein is. Az egyik legközvetlenebb veszélyt a doni területen szervezett úgynevezett Önkéntes Hadsereg jelentette, amelynek létszáma 1917 decemberében elérte az 50 ezer főt. Lenin úgy ítélte meg a helyzetet, hogy ennek az ellenforradalmi bandának a szétverésétől függ a forradalom további sorsa.

Annak érdekében, hogy a Vörös Gárda e feladatot is sikeresen hajtsa végre, a szovjet kormány egy sor intézkedést hozott. Az osztagok átcsoportosítása, újjak szervezése, anyagi, technikai ellátásuk biztosítása, az egységes irányító szerv létrehozása, mind-mind ennek érdekében történt. Az erőfeszítések megérlelték a sikert. A Vörös Gárda és a régi hadsereg forradalmi csapatai együttes tevékenységének eredményeként az ellenforradalmi erőknek ezt a központját is sikerült felszámolni 1918 februárjában.

Nem kisebb feladatok elé állította a Vörös Gárdát az Ukrán Központi Rada által szervezett és irányított, valamint a Dutov tábornok által vezetett dél-uráli ellenforradalmi lázadások felszámolása sem. Külön problémát jelentett a lengyel hadtest felkelésének leverése 1918 januárjában Belorusszia területén. És még nem említettük a Távolszeleten és Szibériában lefolyt harcokat.

A. M. Konyev nagyon részletesen ír a Vörös Gárda harcairól ezeken a területeken. A leírásból élénk társul a Vörös Gárda harcászatainak és hadművészetének számos főbb vonása és az ellenséges katonák és a polgári lakosság között folytatott politikai munka sokrétűsége. Kézzelfoghatóan érződik a leírásból az az óriási munka, amelyet Lenin végzett e harcok szervezésében, a győzelem biztosítása érdekében.

Az októberi forradalom győzelmének

megszilárdításában kiemelkedő helyet kapott az a tevékenység, amit a szovjethatalom az éhség felszámolásáért, a kenyér biztosításáért folytatott. A szerző részletesen bemutatja Szovjet-Oroszország élelmiszerellátottságának helyzetét a forradalom győzelme után. Péterváron pl. az októberi forradalom győzelme napján a készlet csupán 1—2 napra volt elegendő. Hasonló volt a helyzet Moszkvában és a nagyobb ipari központokban is.

A városi és a falusi burzsoázia felismerte, hogy az élelmiszer visszatartásával, elrejtésével éhínséget idézhet elő, amely a fiatal szovjethatalom halálát jelentheti. A belső ellenség ezen kísérletét segítette az antant is azzal, hogy gazdasági blokád alá vonta Szovjet-Oroszországot.

Az éhség felszámolása tehát gazdasági, politikai és katonai kérdés is volt egyben — mutat rá a szerző. Ennek megoldásában szintén óriási szerep hárult a Vörös Gárdára. Az elszámoltató bizottságok védelme, a házkutatásokban való közreműködés, a „csere a város és a falu között” mozgalom, az összegyűjtött élelmiszerek elvesztéséig nélküli vasúti szállításának fegyveres biztosítása, raktárak őrzése stb. mind a Vörös Gárda osztagainak feladata lett.

A gárdisták ezt a megbízatást is ugyanolyan lelkesedéssel és eréllyel hajtották végre, mint az ellenforradalmi felkelések szétverését. Ebből is következtet, hogy a burzsoázia, a kulákság gyűlölete a Vörös Gárda tagjai, de még családtagjai ellen sem ismert határt. A szerző számtalan esetet ismert, amikor a felázadt kulákok kegyetlenül leszámoltak a kisebb Vörös Gárda osztagokkal, családjaikkal. Több ezer forradalmár esett áldozatul ezeknek a támadásoknak.

Az összegyűjtött élelmiszerek szállításának biztosítása sem volt egyszerű feladat. A Szibériából és az ország déli területeiről elindított élelmiszervonatokat meg kellett óvni a helyi rablásoktól, el kellett hárítani a menetrend szabotálását, biztosítani kellett a vagonokat, a mozdonyokat. Mindezekben a Vörös Gárda határozott cselekvése nélkülözhetetlen volt. E nélkül nem lehetett volna megmenteni Szovjet-Oroszországot az éhínségtől.

A. M. Konyev ugyanakkor megmutatja azt is, hogy ezt a munkát a Vörös Gárda összekötötte annak a politikai feladatnak a megoldásával, amelynek az volt a célja, hogy vidéken, a falvakban is megszilárduljon a szovjethatalom. Erre a munkára — mutat rá a szerző — 1918 nyarán Pétervárról és Moszkvából közel öt-

ezer agitátort küldött a párt vidékre, akik a Vörös Gárdával karöltve folytatták tevékenységüket.

A fiatal szovjethatalomnak azonban nem csak a belső ellenforradalmi erőkkel kellett megküzdenie, hanem a nemzetközi imperializmus közvetlen támadásával is szembe kellett néznie. Ennek elhárítására a Vörös Gárda sem szervezeteileg, sem katonai felkészültségét tekintve nem volt megfelelő. Lenin volt az, aki felismerte, hogy az alaposan kiképzett, jól felszerelt imperialista csapatokkal szemben csak a központilag irányított, jól kiképzett és felszerelt reguláris hadsereg tudja biztosítani a forradalom védelmét.

A. M. Konyev a probléma megértéséhez szükséges mértékben szól a reguláris hadsereg felállításáért folyó vitákról, amelyekből a lenini álláspont került ki győztesen. 1918. január 15-én jelent meg a szovjet kormány rendelete a Munkás-Paraszt Vörös Hadsereg felállításáról.

A szerző részletesen elemzi a Vörös Gárda és a Vörös Hadsereg közötti alapvető különbségeket a szervezés, a kiképzés és az irányítás területén. Ugyanakkor konkrét példák sokaságával igazolja, hogy a Vörös Hadsereg első egységei a Vörös Gárda osztagainak bázisain jöttek létre.

A Vörös Hadsereg szervezésének első időszakát végigkísérve a szerző rámutat, hogy bár a hadsereg első egységeinek bázisai a Vörös Gárda osztagai voltak, a Vörös Gárda szervezése, erősítése nem fejeződött be a hadsereg szervezésének megkezdésével. Az orosz munkásosztály e két forradalmi fegyveres ereje még több hónapig egymás mellett létezett, közösen vívták harcukat a belső ellenforradalmi és a külső intervenciók erők ellen.

A Vörös Hadseregről szólva A. M. Konyev rámutat arra is, hogy annak tevékenységét — az addigi tapasztalatok átvételéből fakadóan — ugyanazok a formák jellemezték, mint a Vörös Gárdáét. A csapatok gyors manőverező képessége, határozottsága, a tüzérség tömeges felhasználása a támadásban, a támadások célpontjainak ésszerű megválasztása, mindezek jellemzők voltak a Vörös Gárda tevékenységére is.

A Vörös Gárda és a Vörös Hadsereg közötti kapcsolat bizonyítását folytatva a szerző ugyancsak konkrét adatokkal mutatja be, hogy a hadsereg különböző szintű parancsnoki karának és komisszárjainak igen jelentős része a Vörös Gárda volt parancsnokaiból és politikai megbízottjaiból került ki. Közli pl., hogy 1918 elején a Vörös Gárda katonai és politikai vezetői közül több mint 200 fő kapott

vezető parancsnoki és politikai beosztást a Vörös Hadseregben. Ezek közül 13-an lettek hadseregparancsnokok, 26-an hadseregkommisszárok, illetve politikai osztályvezetők, 17-en hadosztályparancsnokok és ugyanennyien hadosztálykommisszárok. Volt vörösgárdista parancsnokok kerültek a katonai tanintézetek élére is.

E kérdéseket összegezve a szerző joggal erősíti meg, hogy a Vörös Gárda közvetlen előde volt a Vörös Hadseregnek, az előbbi tapasztalatai a szervezésben, az ellenséggel vívott harcokban, parancsnokainak katonai ismeretei nélkülözhetetlenek voltak a reguláris Vörös Hadsereg megszervezésében.

Az eddig elmondottakból megállapítható, hogy A. M. Konyev kitűnő könyvet adott az olvasók kezébe a Vörös Gárda történetéről. A munka konkrétságát, meggyőző erejét imponálóan támasztja alá a felhasznált szovjet és külföldi, köztük magyar szerzők által is publikált iroda-

lom és levéltári anyag mennyisége. Növelik a könyv értékét azok a mellékletek is, amelyekben a szerző közreadja a Vörös Gárda létszámát az egyes területeken, s ugyancsak területi megoszlásban közli az internacionalisták létszámát is a Vörös Gárda soraiban. Külön névjegyzékben sorolja fel annak a mintegy 200 főnek a nevét, akik a Vörös Gárda parancsnokai, politikai munkatársai voltak, s a későbbiek folyamán a Vörös Hadsereg vezető beosztású parancsnokai, politikai munkásai lettek. A kimutatásban közli párttagságuk keltét, a Vörös Gárdában betöltött funkciójukat, majd beosztásukat a Vörös Hadseregben.

A könyv elolvasása jelentősen bővíti a Szovjet-Oroszország polgárháborújáról, a Vörös Hadsereg megszervezésének körülményeiről szerzett eddigi ismereteinket.

Mucs Sándor

HETÉS TIBOR

STROMFELD AURÉL

(Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1978. 237. o., 12 t.)

Stromfeld Aurél születésének 100. évfordulójára adta ki a Zrínyi Katonai Kiadó Hetés Tibor munkáját, amely a magyar történelem jeles személyiségének életútjával ismerteti meg az olvasót. A szerző Stromfeld jegyzeteiből vett mondatokat használ fejezetcímekként. Jó módszer, mert ezzel nemcsak megadja az olvasmány hangulatát, hanem hőse egyes életszakaszai legjellegzetesebb életérzésének kiemelésével láttatja Stromfeld Aurélt, a kiváló magyar katonatisztet, akinek sorsát sajátosan alakította a történelem. Családi körülményei miatt ment a katonai pályára. Nem érezte magát kiválasztottnak, de választott foglalkozását magas szinten sajátította el. Kitűnően képzett, nagyszerű katona volt, akinek érdeklődési köre nem szűkölt le csupán a haditudományokra. Mindaz, amit az első világháború előtt végzett, azt példázza — ezt mutatja be Hetés könyvének első fejezete —, hogy Stromfeld Aurél nem azoknak a tiszteknek a számát szaporítot-

ta, akikről Kádár Gyula azt írja: „a katonaiskolát elvégzett tiszték zöme örült annak, hogy végre megszabadult a kevés tanulási kényszertől és helyőrségének szokványos életébe illeszkedett: társaságok — a szörnyen nivótlan fecsegésekkel —, kávéház — a szolgálati és szerelmi pletykákkal —, mulatozás, ivás, kártya vagy szerető, de semmi tovább tanulás. Hány és hány idős tiszt lakásán fordultam meg, ahol egyetlen könyv sem volt, hány és hány olyannal találkoztam, aki büszkén hangoztatta, hogy ő életében mást nem olvasott, mint szabályzatot”.

A jól képzett, művelt vezérkari tiszt szorongással vett részt az I. világháborúban, amelynek kimenetelét — éppen katonai képzettsége folytán — helyesen értékelte. Amint Hetés rövid, tömör és éppen ezért nagyon jól áttekinthető II. fejezetéből látjuk, Stromfeldnek kevés hadisikerben volt része. Szinte a háború egész idején frontszolgálatos volt, közvetlen élménye, hogy „por és hamu lett a